

Sygnatura akt II Ca 446/15, II Cz 490/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 czerwca 2015 r.

Sąd Okręgowy w Krakowie Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Anna Koźlińska (sprawozdawca)
Sędziowie:	SO Anna Nowak SR (del.) Joanna Czernecka

Protokolant: protokolant sądowy Krystyna Zakowicz

po rozpoznaniu w dniu 11 czerwca 2015 roku w Krakowie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...)

przeciwko (...) (...), (...), (...), (...)i (...)

o wydanie

na skutek apelacji Związku (...)

od punktu II wyroku Sądu Rejonowego dla Krakowa – Krowodrzy w Krakowie

z dnia 17 marca 2014 roku, sygnatura akt I C 234/13/K

oraz zażalenia Federacji (...)

od postanowienia Sądu Rejonowego dla Krakowa – Krowodrzy w Krakowie

z dnia 10 października 2014 roku, sygnatura akt I C 234/13/K

1. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II w zakresie obejmującym nakaz wydania nieruchomości opisanej w tym punkcie (...) i sprawę w tym zakresie przekazuje Sądowi Rejonowemu dla Krakowa – Krowodrzy w Krakowie do ponownego rozpoznania;

2. odrzuca zażalenie od punktów: „1, 3, 4, 6, 7 i 9”, a w pozostałym zakresie oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji wyrokiem z dnia 17 marca 2014 roku uwzględniając powództwo (...) skierowane m.in. przeciwko Związkowi (...), nakazał temu pozwanemu oraz innym pozwanym, co do których orzeczenie się uprawomocniło, wydać stronie powodowej nieruchomość położoną w K. stanowiącą działkę ewidencyjną nr (...),

zabudowaną budynkiem (...) w stanie wolnym od mienia ruchomego, z tym zastrzeżeniem, że w stosunku do Związku (...) wyznaczył datę wydania nieruchomości na dzień przypadający po upływie jednego miesiąca od daty uprawomocnienia się wyroku. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, iż sąd uznał za bezsporne, to że pomieszczenia w budynku mieszczącym się przy (...) w K. są zajmowane przede wszystkim przez pozwanego związek, oraz że znajduje się tam jego statutowa siedziba. Ponadto sąd pierwszej instancji ustalił treść szeregu decyzji administracyjnych i wyroków, których przytaczanie w przedmiotowym uzasadnieniu jest zbędne, jako że zarzuty apelacji, nie kwestionują obowiązku wydania oraz nie dotyczą już skutków płynących z tych decyzji i wyroków. Z uzasadnienia wyroku wynika też, że w odniesieniu do zgłoszonego na ostatniej rozprawie wniosku dowodowego o powołanie biegłego na okoliczność poczynionych przez pozwanego Związek (...) nakładów na nieruchomości, sąd pierwszej instancji uznał go za spóźniony i podlegający oddaleniu. Sąd pierwszej instancji przypomniał, iż zobligował strony do zgłoszenia wniosków dowodowych i oraz do zgłoszenia wszelkich twierdzeń na piśmie, wyznaczając termin i pouczając strony o skutkach jego niezachowania. Sąd pierwszej instancji wspominał w uzasadnieniu i o tym, że pozwanego Związek (...) złożył pismo, w którym wskazał na fakt poniesienia na nieruchomości nakładów oszacowanych na 20 000 000 zł, lecz twierdzeniu temu nie towarzyszył żaden wniosek dowodowy ani prawny. Dalej sąd rejonowy wyjaśnił, że w dniu 4 lipca 2013 roku pełnomocnikowi pozwanego Związku (...) udzielono dodatkowego terminu do zgłaszania wszelkich twierdzeń i wniosków, lecz w tym terminie żadne nowe wnioski nie zostały zgłoszone. W związku z tym, w ocenie sądu pierwszej instancji zarówno wniosek dowodowy dotyczący opinii biegłego, która miałaby wykazać wartość nakładów jak i wniosek o przesłuchanie K. W., zgłoszone na rozprawie 17 marca 2014 roku, mogły zostać uznane za spóźnione. Na uzasadnienie tego stanowiska sąd pierwszej instancji wskazał art. 217 § 2 k.p.c. wskazując dodatkowo, że dalsze procedowanie przyczyniłoby się do wydłużenia postępowania. Sąd pierwszej instancji wyraził też pogląd, iż termin złożenia omawianych wniosków nie może być uzasadniany faktem podniesienia zarzutu zatrzymania, na tak późnym etapie postępowania albowiem i ten zarzut mógł być podniesiony wcześniej. Uzasadniając uwzględnienie powództwa sąd pierwszej instancji wskazał na treść o art. 222 § 1 k.c., zaś rozstrzygnięcie o kosztach procesu, uzasadnił przepisem art. 100 kpc.

Pozwanego Związek (...) w apelacji od orzeczenia obligującego go do wydania nieruchomości oraz wynosząc o uchylenie pkt. II wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania z uwagi na nierozpoznanie istoty sprawy, zarzucił:

- naruszenie przepisów postępowania mogących mieć wpływ na wynik sprawy tj. art. 217 par. 1 i 2 k.p.c. poprzez dowolne uznanie, iż zgłoszony zarzut zatrzymania był spóźniony i jako taki podlegał oddaleniu mimo, że jest to zarzut merytoryczny wskazujący na istnienie okoliczności będącej przeszkodą podważającą zasadność powództwa i nie jest objęty systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego;

- naruszenie art. 227 k.p.c. w związku z art. 217 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie że okoliczność, iż pozwanego poczynił nakłady na nieruchomości(...), nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia, chociaż fakt ten świadczył o istnieniu wierzytelności o zwrot nakładów poczynionych przez pozwanego a przysługującej mu od powoda i zmierzał do oznaczenia zakresu tej wierzytelności a tym samym uzasadniał możliwość i zasadność podniesienia zarzutu zatrzymania z art. 461 k. c.;

- naruszenie art. 217 § 2 kpc w związku z art. 227 kpc poprzez bezzasadne oddalenie zgłoszonych na rozprawie w dniu 17.03. 2014 roku wniosków dowodowych pomimo, że zostały one zgłoszone w terminie otwartym i nie były spóźnione, gdyż pozwanego wobec wypowiedzenia przez poprzedniego pełnomocnika stosunku pełnomocnictwa został pozbawiony pomocy prawnej i do czasu skutecznego ustanowienia pełnomocnika z urzędu nie miał możliwości skutecznej obrony i prezentacji swoich praw;

- naruszenie art. 217 § 2 kpc w związku z art. 227 kpc poprzez pominięcie dowodu z postanowienia Sądu Rejonowego w Tomaszowie Lubelskim.

Z ostrożności procesowej pozwanego zarzucił też naruszenie art. 232 k.p.c. polegające na niedopuszczeniu dowodów z opinii biegłego oraz zeznań świadka K. W. z urzędu.

W konsekwencji powyższych uchybień w gromadzeniu materiału dowodowego, apelujący zarzucił naruszenie prawa materialnego w postaci art. 461 k.c. poprzez jego błędne niezastosowanie .

Strona powodowa wnosila o oddalenie apelacji .

Postanowieniem z dnia 10 października 2014 roku sąd oddalił wnioski pozwanych Fundacji (...) i E. R. , (...) i Federacji (...) o przywrócenie terminu do złożenia wniosków o uzasadnienie wyroku , odrzuciła te wnioski jako spóźnione oraz zarządził zwrot wniosków wymienionych pozwanych o przywrócenie terminu dla wniesienia apelacji.

Pozwany Federacja (...) w zażaleniu od powyższego postanowienia wniosła o jego zmianę i uwzględnienie wszystkich wniosków z uwagi na zasługi organizacji, których dotyczy.

Sąd Okręgowy zważył .

Apelacja pozwanego Związku (...) jest w pełni uzasadniona albowiem trafna jest przeważająca większość podniesionych w niej zarzutów. Konsekwencją błędnej oceny jako spóźnionego zarówno zarzutu zatrzymania jak i twierdzeń i wniosków zmierzających do wykazania jego zasadności, sąd pierwszej instancji naruszył przepis artykułu 461 k.c., przedwcześnie uznając, iż zarzut zatrzymania został zgłoszony bezskutecznie. Zarzutu zatrzymania rzeczy przysługujący dłużnikowi zobowiązanemu do zwrotu rzeczy, pozwala mu na wstrzymanie się ze spełnieniem własnego świadczenia do czasu uzyskania zwrotu własnych poczynionych na rzecz nakładów. Rozstrzygnięcie o wydaniu nieruchomości przez sąd pierwszej instancji bez merytorycznej ceny zasadności zarzutu zatrzymania z powodu uznania go za spóźniony, spowodowało nierozpoznanie istoty sprawy . To z kolei skutkować musi uchynieniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Nierozpoznanie istoty sprawy odpowiada sytuacji nie zbadania podstawy merytorycznej żądania będącego przedmiotem sprawy, co ma miejsce w szczególności wówczas, gdy sąd zaniechał zbadania całokształtu jej okoliczności albo zaniechał ustosunkowania się, do merytorycznych zarzutów niweczających zasadność żądania(tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 11 marca 2015 roku III PZ 1/15). Nadto Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 listopada 2014 roku I CZ 76/14 wyjaśnił , że „oceny czy sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy, dokonuje się na podstawie analizy żądań pozwu i przepisów prawa materialnego stanowiących podstawę rozstrzygnięcia , nie zaś na podstawie ewentualnych wad postępowania wyjaśniającego” . Przyjąć zatem należy, że dla rozpoznania istoty sprawy, sąd jest zobligowany zbadać i ocenić materialnoprawną podstawę zarówno żądania jak niweczającego go zarzutu, a zaniechanie tego jest błędem, który może skutkować koniecznością ponownego rozpoznania sprawy. Zarzut zatrzymania jakkolwiek nie niweczy roszczenia o wydanie, to jednak istotnie wpływa na możliwość jego realizacji, pozwalając dłużnikowi uchylić się od jego zaspokojenia do czasu uzyskania zaspokojenia własnych roszczeń przysługujących zobowiązanemu do zwrotu rzeczy od jej właściciela. Rozstrzygnięcie o prawie i terminie wstrzymania się z wykonaniem obowiązku zwrotu rzeczy oraz rozstrzygnięcie o wysokości roszczenia, które przysługuje dłużnikowi obowiązanemu do wydania, jest częścią orzeczenia o roszczeniu windykacyjnym. Skoro tak , rozstrzygnięciu o zasadności zarzutu zatrzymania podniesionemu w sprawie o wydanie, należy nadać walor istotnego elementu materialnoprawnej podstawy orzeczenia, a tym samym zaliczyć go do istoty sporu. Pominięcie go na skutek wadliwego przyjęcia, iż został sprekludowany, skutkuje nie rozpoznaniem jej istoty . Apelujący w pełni słusznie zarzucił sądowi pierwszej instancji błędne przyjęcie, iż zarzut zatrzymania zgłoszony na rozprawie w dniu 17 marca 2014 roku, może zostać pominięty jako sprekludowany. W systemie prekluzji dowodowej, rygiorem pominięcia nie są bowiem objęte ani zarzuty procesowe ani zarzuty prawa materialnego. Wynikająca z przepisów k.p.c. w ich obecnym kształcie zasada koncentracji materiału dowodowego i zasada dyscyplinowania stron procesu w oferowaniu stosownych wniosków i twierdzeń, nie dotyczy zarzutów prawa materialnego, te bowiem strony mogą podnosić, aż do zamknięcia rozprawy. Takie ukształtowanie proceduralnych obowiązków może oczywiście skutkować tym, że określony zarzut nie doprowadzi do skutecznej realizacji wniosków strony albowiem choć nie będzie mógł zostać pominięty na zasadzie prekluzji, będzie mógł zostać uznany za nie wykazany . Może się tak stać jeśli twierdzenia co do faktów uzasadniających zasadność zarzutu, nie zostaną zgłoszone w terminie, który sąd wcześniej określił w granicach przyznanej mu przepisem art. 217 par 2 k.p.c. sędziowskiej władzy dyskrecjonalnej . Jednak w przedmiotowej sprawie taka niekorzystna dla pozwanego sytuacja nie zaistniała. Twierdzenie o poczynieniu nakładów o wartości dwudziestu

milionów złotych pozwany podniósł już odpowiedzi na pozew. Zarzut zatrzymania oparty na twierdzenie o poczynieniu tychże, podniósł na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku. Było to czas w którym podniesienie takiego zarzutu było proceduralnie dopuszczalne i winno zostać poddane przez sąd merytorycznej ocenie. Ta ocena winna zostać przeprowadzona w oparciu o twierdzenia stron oraz zgromadzone dowody. Uznając wnioski dowodowe nakierowane na wykazanie zasadności podniesionego zarzutu, za spóźnione, a w konsekwencji nie odnosząc się merytorycznie do tego twierdzenia i zarazem zarzutu sąd pierwszej instancji naruszył przepisy art. 217 i 227 k.p.c. . Uwadze Sądu Rejonowego umknęło przede wszystkim to, że twierdzenie o poczynieniu nakładów na sporną nieruchomość nie zostało przez stronę powodową w toku procesu zaprzeczone ani co do faktu ich poniesienia ani co do ich wartości . Sąd pierwszej instancji winien był zatem rozważyć czy świetle treści art. 230 k.p.c. może ono zostać uznane za przyznane czy też nie, a w związku z tym czy procedowanie zmierzającej do wykazania omawianych okoliczności, jest w ogóle potrzebne. Rację ma też apelujący zarzucając, że w terminie określonym stronom zarządzeniem z dnia 11 kwietnia 2013 roku, pozwany pozostawał w sytuacji, którą można i należy uznać za usprawiedliwiającą niewykonanie wezwania (art. 217 par 2 kpc). Poprzedni pełnomocnik pozwanego adwokat J. W. wypowiedział pomocnictwo w dniu 7 maja 2013 roku , przy czym informacja o tym dotarła do sądu dwa dni później .Wniosek o stanowienie pełnomocnika urzędu został przez stronę zgłoszony w piśmie z dnia 25 lipca 2013 roku dołączonym do akt w dniu 6 sierpnia 2013 roku. Wniosek ten został wprawdzie oddalony postanowieniem z dnia 19 września 2013 roku, ale postanowienie to nie uprawomocniło się, a wniosek o udzielnie z urzędu zastępstwa procesowego został ostatecznie w październiku 2013 roku uwzględniony . Pełnomocnik w osobie adwokata obecnie reprezentującego Związek (...) został przez Okręgową Radę Adwokacką w K. wskazany dopiero w listopadzie 2013 roku. Skoro jak twierdzi sąd pierwszej instancji na rozprawie w dniu 11 kwietnia 2013 roku (a nie jak mylnie wskazano w uzasadnieniu w dniu 4 lipca 2013 roku) został stronom określony dodatkowy termin dla składania twierdzeń i wniosków , a sąd przyznaje , że pozwany mógł liczyć na uwzględnienie wniosku o przedłużenie tego terminu, w związku z otrzymaniem w dniu 25 kwietnia 2013 roku pisma strony powodowej, nie złożenia go przez Związek (...) , przy jednoczesnym pozbawieniu tej strony zawodowej reprezentacji wobec wypowiedzenia pełnomocnictwa, nie może skutkować prekluzją . Powyższe okoliczności oraz ostateczne ustanowienie pełnomocnika nakazywały przyjąć, że pozwany Związek (...) zgodnie z dyspozycją art. 217 par 2 kpc uprawdopodobnił brak swej winy w zachowaniu określonego przez sąd terminu.

Przedstawiona argumentacja wskazująca na nierozpoznanie istoty sprawy uzasadnia uwzględnienie apelacji , uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania niezależnie od tego, że z zarzutem naruszenia art. 232 k.p.c. nie można było się zgodzić. Ponownie rozpoznając sprawę sąd pierwszej instancji oceni czy w świetle art. 230 kpc twierdzenie o poczynieniu nakładów, może zostać uznane za przyznane co do faktu ich poniesienia oraz wysokości, a w razie braku takiej możliwości podejmie postępowanie dowodowe zgodne z wnioskami pozwanego przyjmując, że wnioski głoszone na rozprawie w dniu 17 marca 2014 roku nie mogą zostać uznane za sprekludowane. Sąd pierwszej instancji oceniając skuteczność zarzutu zatrzymania uwzględni też to, że art. 461 kc nie jest samodzielną podstawą dla formułowania roszczenia wobec właściciela rzeczy . Jest on jedynie materialną podstawą dla podniesienia zarzutu zatrzymania dając prawo wstrzymania się ze spełnieniem żądania zwrotu rzeczy, ale tylko w razie istnienia wymaganej wierzytelności przysługującej retencji względem właściciela . Wobec tego do istoty sporu w sprawie o wydanie z podniesionym zarzutem zatrzymania zaliczyć należy także rozstrzygnięcia obejmujące istnienie wierzytelności stanowiącej podstawę zarzutu zatrzymania . Sąd rejonowy ponownie rozstrzygając sprawę, bazując na materiale dowodowym zgromadzonym na podstawie zaoferowanych dowodów, ustali czy pozwanemu Związkowi (...) przysługuje względem (...) roszczenie o zwrot nakładów poczynionych na nieruchomości objętą żądaniem wydania . Sąd pierwszej instancji rozstrzygając o powyższym uwzględni to, że zgodnie z regułą da mihi factum dabo tibi ius pozwany nie ma obowiązku wskazywania prawnej podstawy swoich roszczeń . Sąd pierwszej instancji rozstrzygnie czy ustalony stan faktyczny poddany subsumpcji pod właściwe normy prawne pozwoli na stwierdzenie istnienia i wymagalności wierzytelności mającej przysługiwać pozwanemu związkowi.

Reasumując, sąd pierwszej instancji ponownie rozpoznając sprawę w zakresie dotyczącym powództwa skierowanego przeciwko Związkowi (...), poczyni ustalenia obejmujące fakty istotne dla oceny podniesionego zarzutu zatrzymania

oraz wskazując na przepisy prawa materialnego, orzeknie o wydaniu nieruchomości z uwzględnieniem zarzutu zatrzymania albo z jego pominięciem .

Orzeciono na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. nie orzekając o kosztach postępowania apelacyjnego albowiem z mocy wskazanego przepisu rozstrzygnięcie o nich jest pozostawione sądowi ponownie rozpoznającemu sprawę.

O oddaleniu zażalenia Federacji (...) na punkty 2,5 i 8 postanowienia z dnia 10 października 2014 roku orzeciono na zasadzie art. 385 kpc w związku z art 397 par 2 kpc., a o odrzuceniu zażalenia na podstawie art. 370 kpc. Zażalenie kwestionując odmowę doręczenia odpisu wyroku z uzasadnieniem, nie przedstawia żadnych argumentów nawiązujących do rzeczywistej przyczyny tej odmowy , jakimi były zawinienie w dochowaniu terminu do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku, pomimo skierowania do stron na rozprawie pouczenia o sposobie i trybie zaskarżenia wyroku . Cele statutowe Federacji (...) , bez wątpienia światłe i szlachetne oraz niewątpliwe znaczenie Federacji dla kultury , nie mogą wpływać na wynikające z przepisów procedury cywilnej terminy, takie same dla wszystkich stron i uczestników postępowań sądowych .

O odrzuceniu zażalenia orzeciono w zakresie w jakim postanowienie z dnia 10 października 2014 roku, na podstawie art 394 par 1 i 2 kpc, nie podlega zaskarżeniu.